

Heidegger og musikk

FORSKNING: I en ny antologi tas det utgangspunkt i Heideggers filosofi for å utfordre objektiverende tenkning i musikkpedagogikken.

*Øivind Varkøy er professor i musikkpedagogikk ved Norges musikkhøgskole og én av redaktørene bak antologien *Philosophy of Music Education Challenged: Heideggerian Inspirations*. I denne teksten gir han en presentasjon av bokens innhold.*

Som det fremgår av tittelen er antologien *Philosophy of Music Education Challenged: Heideggerian Inspirations*¹ primært et bidrag til feltet *musikkpedagogisk filosofi*. Nå er det imidlertid et faktum at [Martin Heidegger](#) ikke skrev noe systematisk om musikk, og langt mindre om musikkundervisning. På denne bakgrunn har forfatterne i boken en subjektiv tilnærming til Heideggers tenkning, varierende i takt med deres særlige perspektiv og bakgrunn. De knytter seg imidlertid alle an til grunnleggende tenkemåter og sentrale begreper hos Heidegger, ikke minst hentet fra den generelle kunsttenkningen hans. For filosofer vil anvendelsene av Heideggers tenkning muligens fremstå som vel selektive. Det er da viktig å poengtere at denne boken ikke er et bidrag til Heidegger-forskningen. Boken tilbyr snarere et utvalg av Heidegger-inspirasjoner fra forfattere innenfor forskningsfeltene musikkpedagogikk og musikkvitenskap.

MER OM HEIDEGGER: [Cassirers kritikk av Heidegger](#) • [Å gjenskape skjulte betydninger](#)

Motivasjonen for boken ligger i opplevelsen av at *den musikalske erfaringen* synes å settes under et stadig økende press i vår tids utdanningssystem, dominert som dette er av den objektiverende, tekniske rasjonaliteten.² Dette har også satt spor i musikkfeltet selv og i mye musikkpedagogisk tenkning, hvor påvirkningen fra den objektiverende, tekniske rasjonaliteten er tydelig. Eksempler på dette er objektivering av musikalitet som et målbart objekt;³ tendensen til å fokusere på ytre, teknisk beskrivbare meningslag i musikken;⁴ innflytelsen fra "hard", kvantitativ forskning i musikkpsykologien;⁵ og instrumentell tenkning i det musikkpedagogiske feltet.⁶

Den fenomenologiske forståelsen

Det kartesianske paradigmet, hvor subjektet forholder seg til verden og dermed også til [musikken](#) som et objekt, kommer til uttrykk i alle disse fire eksemplene. Vi stiller imidlertid spørsmålsteget ved den musikkpedagogiske bindingen til denne tenkemåten, hvor subjektet forholder seg til musikk som et objekt som kan kontrolleres på avstand ved hjelp av den teoretiske kunnskapen subjektet har om objektet, og/eller en teknisk orientert didaktisk tenkning. Det som går tapt ved en slik tenkemåte er ikke minst den fenomenologiske forståelsen av at det musikkverket i prinsippet konstituerer en hel livsverden, et stort spektrum av erfaringsmuligheter. Det finnes ulike lag av

mening i det musikalske objektet; akustiske lag, strukturelle lag, kroppslige lag, spenningslag, emosjonelle lag og eksistensielle lag. Disse meningslagene finnes imidlertid «kun» som muligheter, og må realiseres i møte med det erfarende subjekt.⁷

Vi ser det slik at musikkundervisningens hovedanliggende er å legge til rette for kommunikasjon mellom musikk og mennesker på bred basis. I musikkpedagogisk tenkning og praksis ofres imidlertid mye oppmerksomhet på musikkens «ytterside», det som kan beskrives teknisk og kontrolleres didaktisk, mens for eksempel musikkens eksistensielle meningslag ofte forsømmes – muligens fordi slikt er vanskelig både å snakke om og å forholde seg til i pedagogiske settinger.⁸ Dermed står vi overfor en musikkpedagogisk reduksjonisme med hensyn til musikkens meningspotensial.

Denne reduksjonismen er også tydelig i musikkpedagogiske, så vel som i allmennpedagogiske og utdannings- og kulturpolitiske tendenser til ensidig å fokusere på kunstens og musikkens instrumentelle nytte. Både i et idéhistorisk perspektiv og i dag er det lett å se hvordan musikk og musikalske aktiviteter i skole og samfunn legitimeres ved henvisning til den allmenne pedagogiske, sosiale og/eller politiske nytte slikt kan ha. Dette er ofte knyttet til en logikk og retorikk hentet fra økonomisk og/eller helsepolitisk sektor.

Det er i denne situasjonen at Heideggers tenkning kommer oss til hjelp. Kunstverk er utvilsomt noe mennesker produserer. I følge Heidegger er kunstverk imidlertid ikke ting eller bruksting i vanlig forstand; de er verk, kunstverk – som motsetter seg bruk.⁹ Heidegger hevder videre at kunsten dør om dens eneste hensikt blir å bringe raske og overfladiske opplevelser. Slike opplevelser absorberer oss bare, de gir ingen rom for refleksjon over vår væren-i-verden. *Kunsterfaringen* derimot, er blant de få ting som kan stanse oss i vår *værensglemsel*. Kunstverket blir en nøkkel til en ny sensitivitet for den gitte livsverden som har formet det erfarende subjektet. Når musikk kan erfares som et prisme som kan belyse stemtheten i et gitt samfunn eller en bestemt sosial gruppe i en gitt tid, er det denne kvaliteten som gjør musikk til kunst i heideggersk forstand. Slik kan musikk bli et kompass i livene våre. Å erkjenne at den musikalske erfaringen kan bidra til at vi kan overskride vår selvsentrertethet og overfladiske nytelse, er første skritt i retning av å stille spørsmål ved vår egen ontologiske situasjon. Dette inviterer oss så også til en ontologisk orientert refleksjon knyttet både til musikk og musikkundervisning.

Ontologisk vending

Å tenke om musikk på denne måten bringer oss fra yttersiden til innersiden av den musikalske erfaringen, fra et ontisk (*das Seiende*) til et ontologisk (*Sein*) nivå. Dette omtaler vi som en ontologisk vending – som vi med denne antologien ønsker å bidra til på våre felt. Artikkeltitler som "Musings of Heidegger. Arts education and *the Mall* as a 'debased' (Dreyfus) work of art", "The intrinsic value of musical experience. A rethinking: Why and how?", "Music, truth and belonging: Listening with Heidegger", "Revisiting the cave: Heidegger's reinterpretation of Plato's allegory

with reference to music education", og "Art and 'truth'. Heidegger's ontology in light of Ernst Bloch's philosophy of hope and Hans-Georg Gadamer's play-metaphor. Three impulses for a new perspective of musical Bildung", skulle illustrere dette poenget.

LES MER OM MUSIKK: [Når fortiden snakker](#) • [Et rasert monument](#)

Noter

¹Boken kom ut på Springer forlag, 2015. Redaktører er Frederik Pio og Øivind Varkøy. Forfattere i boken er Hanne Fossum, Elin Angelo, Morten Carlsen, Edvin Østergaard, Einar Rusten og Øivind Varkøy (Norge), Frederik Pio (Danmark), Erik Wallrup, Susanna Leijonhufvud og Cecilia Ferm Thorgersen (Sverige), Lars Oberhaus og Karl Heinrich Ehrenforth (Tyskland), Charlie Ford og Lucy Green (England), samt David Lines og Chris Naughton (New Zealand).

²Øivind Varkøy (red.) (2012): *Om nytte og unytte*. Oslo: Abstrakt forlag.

³Frederik Pio (2008): Kan man med en test måle et menneskes musikalitet? In: *Kognition og Pædagogik*, 18th volume, no. 70, pp. 18-30.

⁴Frede V. Nielsen (1994): *Almen musikkdidaktik*. Copenhagen: Christian Ejlers' Forlag.

⁵Karl Heinrich Ehrenforth (1982): Wahr-Nehmung und Methode. Zum Problem einer Methodik der didaktischen Interpretation von Musik. In: Schmidt-Brunner (ed.): *Methoden des Musikunterrichts*, pp. 263-274. Mainz: Schott.

⁶Wayne Bowman (2005): Music Education in Nihilistic Times. In: *Educational Philosophy and Theory* 37, no. 1, pp. 29-39; Øivind Varkøy (2007): Instrumentalism in the Field of Music Education: Are We All Humanists? In: *Philosophy of Music Education Review* 15, no. 1 (spring), pp. 37-53.

⁷Frede V. Nielsen (1994): *Almen musikkdidaktik*, pp. 127-140. Copenhagen: Christian Ejlers' Forlag.

⁸Frederik Pio & Øivind Varkøy (2012): A reflection on musical experience as existential experience: an ontological turn. In: *Philosophy of Music Education Review*, 20 (2), pp. 99-116.

⁹Martin Heidegger (2000): *Kunstverkets opprinnelse*. Oslo: Pax forlag.